

Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools

journal homepage: <http://farplss.org>
doi: 10.33531/farplss.2020.6.9

ISSN 2708-0994

Transformation of archetypes and symbolic images in the psyche through group psychotherapy. Case study (part one)

Lytvynenko O.D.

ORCID ID 0000-0003-2757-5261

Odessa I.I. Mechnykov national university

Article info

Lytvynenko, O.D. (2020). Transformation of archetypes and symbolic images in the psyche through group psychotherapy. Case study (part one). *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 42 (6), 47-54.

Accepted 30.12.2020

Doctor in Psychological
Sciences
Prof. of the Department of
General Psychology
and Psychology of Personality
Development

The article presents the first part of the study of the results of group psychotherapeutic work on the example of one case. The procedure of group work and the task of the therapeutic program are described. The study involved a qualitative analysis in which individual psychological and behavioral characteristics of each of the participants in the group process were identified. The subject of discussion of qualitative analysis was a personal fairy tale, which was written in the process of working in a group with a special therapeutic program in two versions – initial and final.

Keywords: *group psychotherapy; personal fairy tale; analytical psychology; fairy tales' analysis; archetype; symbol.*

Трансформація архетипічних та символічних образів у психіці за допомогою групової психотерапії. Аналіз кейса. (частина перша)

Литвиненко О.Д.

доктор психологічних наук, професор Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Литвиненко, О.Д. (2020). Трансформація архетипічних та символічних образів у психіці за допомогою групової психотерапії. Аналіз кейса. (частина перша). *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 42 (6), 47-54.

В статті представлено першу частину дослідження результатів групової психотерапевтичної роботи на прикладі одного кейса. Описано процедуру групової роботи та завдання терапевтичної програми. Дослідження передбачало проведення якісного аналізу, при якому були виявлені індивідуально-психологічні та характерні поведінкові особливості кожного з учасників групового процесу. Предметом обговорення якісного аналізу була особиста казка, яка була написана в процесі роботи у групі зі спеціальною терапевтичною програмою в двох варіантах – початковий та прикінцевий.

Ключові слова: *групова психотерапія; особиста казка; аналітична психологія; казкоаналіз; архетип; символ.*

Вступ

Психологія завжди проявляла інтерес до вивчення казок і міфів.

Особливий практичний та дослідницький інтерес саме для нас становить робота з особистою казкою у групі, тому що саме у груповій динаміці особистісні процеси становляться більш інтенсивними та дійовими [6]. Дослідження передбачало проведення якісного аналізу особистісної казки (в її початковому та прикінцевому варіанті), яка була написана в процесі групової психотерапевтичної роботи, при якому були виявлені індивідуально-психологічні та характерні поведінкові особливості кожного з учасників групового процесу.

Мета статті

полягає у теоретичному аналізі особистих казок, які були написані у процесі групової психотерапевтичної роботи та виявленні в них основних архетипів та символів.

Методологія дослідження

Методологічні засади дослідження склали: основні положення аналітичної психології К.Г. Юнга. З точки зору юнгіанських аналітиків, будь-яка казка символічно описує процес досягнення особистісної цілісності [1, 2, 5, 11, 12]. Герої казки трактуються як різні складові однієї особистості, відносини між якими призводять до трансформації й особистісного зростання. У нашому дослідженні ми, опираючись на роботи К.Г. Юнга, вважаємо, що цілісний аналіз способу життя людини здійснюється при ретельному вивченні його несвідомого.

Виклад матеріалу

Саме особиста казка є точним сценарієм п'єси, яку свідомість надає нам за допомогою архетипів. Вона працює як план, яким керується і слідує людина в різних ситуаціях і періодах свого життя, не усвідомлюючи того, що окремі епізоди мають зв'язок інший, ніж представляється свідомості.

На рівні свідомості особиста казка нагадує долю – незриму, невідступну силу, якій підвладні важливі аспекти життя людини. Вона володіє архетипними рисами – могутністю, автономністю, нуменозністю. Для аналізу казки важливо керуватися аналізом і біполярністю архетипів. Саме протилежності необхідні для визначення психічної енергії, процесу її збалансованості або саморегуляції особистості.

Написання особистої казки в нашій терапевтичній програмі передбачало наявність п'яти обов'язкових рекомендованих героїв: головного героя, позитивного жіночого образу, позитивного чоловічого образу, негативного жіночого образу і негативного чоловічого образу. Ці герої відповідають архетипам Персона-Его, позитивних Аніми та Анімуса і тіньових Аніми та Анімуса. Всі інші присутні персонажі, образи також відповідають певним архетипам, однак автор вводить їх в свою казку без всяких умов, за власним бажанням [6].

В якості приклада наведено якісний аналіз випадку досліджуваної О.Л., 38 років. Вона одружена, має двох дітей (діти-школяри), власниця креативного бізнесу, в її підпорядкуванні великий колектив. Дуже освічена, начитана, проявляє великий інтерес до психологічної науки.

На момент початку роботи в групі перебувала в складній ситуації душевного вибору в зв'язку з внутрішньою необхідністю змінити життя – їй хотілося іншого напрямку в бізнесі та себе-іншу в нових життєвих умовах. Чіткий образ себе-нової у О.Л. був ще не

складений, тим більше що колишній бізнес, хоч вже і набридлий, був налагоджений і дозволяв вести розмірений спосіб життя. Вона з великим задоволенням погодилася на участь у терапевтичній групі, була активна на шерінгах і в процесі обговорення психодраматичних дій.

Початкова казка (мовою оригіналу)

Эта сказка о том, что произошло после того, как Красная Шапочка выросла, уехала в город, встретила свою любовь, родила детей и вообще достигла всего, чего она хотела.

Однажды утром она проснулась со странным чувством, что что-то в ее жизни должно измениться. Она оделась и вышла из дома. На скамейке около дома сидела Цыганка с колодой карт.

«Постой, молодая-красивая, не спеши. Расскажу, куда идти и чем сердце успокоить».

Красная Шапочка подумала, что ничего плохого нет в том, чтобы задержаться на минуточку и поболтать с этой женщиной.

Цыганка быстро раскинула карты по черной цветастой шали.

«Давай, красавица, позолоти ручку, карты всю правду тебе расскажут. Вот смотри, идет человек, ноги босые и дороги не видит – это ты и есть. Из дома вышла, а куда идти не знаешь. Пропадешь скоро совсем.»

Цыганка расхохоталась неприятным громким смехом. Красная Шапочка вскочила и хотела, было, уйти, но Цыганка крепко держала ее.

«Вот тебе Волшебный Клубок. Просто кати и иди за ним». Засмеялась, закрутилась, в черный платок запахла и вороной улетела.

Красная Шапочка осталась стоять с Клубком. Вдруг Клубок выпал из рук и покотился. Красная Шапочка поспешила за ним, как привязанная. И вот идет она целый день по дороге, Клубок не останавливается, и она остановиться не может. Солнце палит, ноги сбиты, пить хочется. Дорога вышла за город, стало смеркаться.

Красная Шапочка очень хотела позвать на помощь, но кого? Кругом ни одной живой души. Вдали показался лес, солнце дошло до линии горизонта.

Когда Красная Шапочка подошла к лесу, Клубок внезапно остановился. Из леса навстречу Красной Шапочке вышел Серый Волк. Они просто стояли и смотрели друг на друга. У Волка были большие серые глаза.

«Зачем ты пришла?» - спросил он.

От испуга Красная Шапочка не могла говорить. Она словно ослепла.

«Извини, не хотела тебя беспокоить», - промямлила она.

«Я ждал тебя, - сказал он, - проходи».

Волк отошел в сторону, и она увидела, что через лес идет проторенная тропинка. Клубок покотился по ней, и она пошла следом. Дорога уходила вглубь леса, было темно и сыро, пахло прелой листвой. Красная Шапочка не видела Волка, но чувствовала его присутствие. Она слышала, как тихо стучат его лапы, и как он впитывает его запах.

«Ты простил меня?» - спросила она.

«Давно», - чуть слышно ответил он.

Она оглянулась, но Волка уже рядом не было.

Дорога вышла на зеленую поляну. В середине поляны стоял белый домик с красной лесенкой и красными ставнями. На крыльце стояла ее Бабушка и махала ей рукой. Красная Шапочка подбежала к Бабушке и обняла ее.

Дом встретил ее запахами пирожков и свечей. На столе стояла ваза с красными яблоками. Красная Шапочка и Бабушка пили чай с клубничным вареньем из красных чашек в белый горох, и говорили обо всем, что случилось с Красной Шапочкой за эти годы.

Потом Бабушка уложила Красную Шапочку на высокую кровать с белыми крахмальными простынями. Красная Шапочка очень устала и сразу же уснула. Она чувствовала себя очень усталой и очень счастливой. Во сне она увидела море, яркое солнце и корабль с белыми парусами.

Корабль подплыл к берегу. На мостике стоял Капитан и приветливо смотрел на Красную Шапочку, улыбаясь.

«Красная Шапочка, ты не знаешь, куда идти, потому что у тебя нет карты. Поднимайся скорее ко мне на борт, и мы поплывем к далеким берегам вместе. У меня есть карта, и я смогу проложить правильный курс.»

Красная Шапочка очень обрадовалась, бегом поднялась на корабль и стала вместе с Капитаном на мостике. Впереди расстилалось бескрайнее синее море. Они стояли рядом, и ветер надувал паруса.

Аналіз казки

В особистій казці О.Л. ми бачимо образи - психічні частини, що представляють архетипи особистісної структури:

-Архетип Персони-Его, представлений образом Червоної Шапочки;

- Архетип негативної Аніми, представлений образом Циганки;

- Архетип негативного Анімуса, представлений образом Сірого Вовка;

- Архетип позитивної Аніми, представлений образом Бабусі;

Архетип позитивного Анімуса, представлений образом Капітана.

Також в особистій казці О.Л. представлений образ Чарівного Клубка, фонові символічні образи Дороги, Лісу, Корабля і Сну. Розглянемо докладно архетипічні образи даної казки.

Архетип Персони- Его/Червона Шапочка.

Центральний образ в особистій казці поєднує архетипічні риси Персони та Его, оскільки у контексті групової роботи без особистої терапії, складно уточнити характер прояву архетипу.

Персона – це візитна картка "Я". Це манера говорити, мислити, вдягатися. Вона є характером, соціальною роллю, здатністю самовиражатися у суспільстві. Аналізуючи Персону, ми зриваємо маску і виявляємо щось, що називаємо індивідуальним, і яке насправді є колективним. Чим яскравіше виражений архетип Персони в несвідомій основі особистості, тим могутніша

ілюзія особистості щодо масштабу власної індивідуальності.

Его – центр свідомості, який відіграє основну роль у нашому свідомому житті. Его створює відчуття усвідомленості і послідовності наших думок і дій. У той же час Его, перебуваючи на межі з несвідомим, відповідало за зв'язок (злиття) свідомого і несвідомого. Образ Червоної Шапочки, прописаний в даній казці, має риси як Персона, які виявляють себе в суспільстві, так і Его, що проявляються у злитті несвідомих і свідомих процесів в психіці автора.

Червона Шапочка як персонаж і казковий герой була предметом аналізу багатьох авторів (Е. Берн, К. Естес, Г.Бедненко та ін.), [1,2, 3, 4, 5]. Більшість дослідників відводили їй стратегії, необхідні для отримання жіночої ініціації, або стратегію сексуального пошуку. В даній казці ми припускаємо, що образ Червоної Шапочки несе в собі риси кількох архетипів з колективного несвідомого: це архетип Діви і архетип Вічного Дитяти.

Архетип Немовляти - Вічного Дитяти - (лат. – Puer/aeternus відноситься до чоловіка; Puell/adeternus - до жінки). Пуер – алхімічний термін, що означає божественну поза часовість «дитинства» і «дитяти». В психологічному сенсі це поняття вічної молодості, яке означає архетип, що розглядається як невротичний компонент особистості. Вічне Дитя – це архетипна домінанта, або образ одного з полюсів в парній зв'язці протилежностей, що діють в людській психіці і прагнуть до єдності, другий полюс цієї пари – Сенекс-Старець. У даній казці роль Старця як біполярного варіанту грає образ Бабусі.

Архетип Немовляти – Вічного Дитяти використовується в міфології для позначення вічно юного бога-дитя; це спільна риса для всіх міфологій: їхні герої, хоча б у якомусь певному аспекті, утримують на вічні часи свій вік. У нашому випадку риси Вічного Дитяти припускають ту міфологічну юну, свіжу складову, таку, що породжує, яка готова почати нове життя, рухатися шляхом змін, індивідуалізації, без страху входити в Ліс (несвідоме), щоб знайти свою Дорогу (шлях індивідуалізації) і трансформуватися. Даний архетип виявляє прагнення свободи, спонтанності, трансцендентності і настирливості уяви. Не випадково в казці Червона Шапочка засинає в Будинку Бабусі і бачить Сон - активна уява, що дає їй імпульс до відкриттів і змін.

Архетип Діви.

У грецькій (точніше, греко-римській) міфології існують численні богині-діви. Всім відома історія Персефони, дочки Деметри, богині землі і родючості, яку викрав Аїд, бог підземного царства. Класична фігура Кори-Персефони, одночасно жажлива, велична і прекрасна. Вона поєднує в собі ідею небуття з образом краси і юної свіжості. Споконвічна тотожність Кори з Деметрою, єдність дочки з матір'ю символізують єдність смерті і відродження. Все життя Персефони вміщається в епізод, який в той же час є історією страждань Деметри.

У казці О.Л. ми дізнаємося, що в Червоної Шапочки є діти: вона Мати, і в той же час, вона ще Дитина, тому що перед нею стоїть початок нового життя. Таким чином, наша Червона Шапочка - поєднання біполярних

архетипів, які мають своє відображення і в інших образах даної казки. Ідея початкової богині Матері-Доньки, які являють собою єдину істоту, в своєму витoku в той же час є ідеєю повторюваного народження. Спорідненим архетипу Діви є архетип Великої Матері - в нашому випадку детально представлений образом Бабусі.

Психологічні аспекти образу Червоної Шапочки обумовлені її подвійною архетипічною природою, що поєднує в собі Велику Матір-Землю і вічно жіночну Діву (Афродіту, Олену). Червона Шапочка маніфестує собою численні, у тому числі, і несвідомі аспекти жіночої самості, ту духовність, яка властива жіночому початку. Деметра - Кора - Геката розсовують межі жіночої свідомості як вгору, так і вниз. Зв'язок Кори і Деметри з Аїдом нагадує відносини великої Богині-Матері з її вічно юним коханим (Аттисом, Адонісом), приреченим на служіння царству мертвих. У казці О.Л. роль вченого-коханого грає Сирій Вовк (негативний Анімус), а історія їхніх взаємин виглядає драматичною і емоційною:

- «Ти пробачив мене?» - Запитала вона.
- «Давно», - ледь чуто відповів він.

Сексуальні аспекти описуваних богинь темні й суперечливі, але, схоже, що в нашому випадку Червона Шапочка зустрілася зі своїм Внутрішнім Чоловіком, змогла попрохати у нього вибачення і відпустити ті протиріччя, які затримували її ріст і індивідуалізацію. Інтеграція відбулася.

У процесі психодраматичного програвання образ Червоної Шапочки сприймався учасниками дії як дуже жіночий, сексуальний і інфантильний одночасно. При цьому Червона Шапочка була сміливою: йшла назустріч небезпекам, вступила в діалог з Циганкою, взяла у неї Чарівний Клубок і відправилася в темний Ліс. Зустріч із Сирим Вовком виявилася для неї дуже хвилюючою: їй було дуже складно, вона повернулася в ту частину свого минулого, де були здійснені помилки, і де був отриманий важливий досвід.

Несвідоме представляє жіночий образ як «невідому», яка може бути почергово (і навіть одночасно!) молодою та старою, матір'ю та дівочою, доброю та злою, гарною та потворною, грішною та святою. Сучасна психологія досить часто стикається з такими проєкціями, руйнівна сила яких, не знаходячи компенсації, виривається назовні з первозданною міццю й силою.

Але немає іншого шляху індивідуалізації, крім того, який (спуск у пекло, в підземне царство, в Ліс - власне несвідоме) або зробить здатним дивитися прямо в обличчя духовним аспектам жіночності та інтегрувати їх у щасливу повноту власної Самості, або повалить назавжди в руйнівну безодню несвідомої пристрасті.

Архетип тіньової Аніми/Циганка.

Аніма і Анімус живуть і функціонують в більш глибоких шарах несвідомого, вони чужорідні і залучають у свідомість загадковий психічний зміст, що належить далекому минулому. Це дух наших невідомих предків, їх спосіб думати і відчувати, їх спосіб пізнавати життя і світ, богів і людину. Аніма і Анімус живуть у світі, абсолютно відмінному від зовнішнього, де пульс часу стукає нескінченно повільно, де народження і смерть індивіда не враховуються. Тінь - центр особистого несвідомого. Сюди входять бажання,

тенденції, переживання, які заперечуються індивідумом як несумісні з існуючими соціальними стандартами, поняттями про ідеали і т.д. Тінь може виглядати могутньо, жорстоко, володіти надприродними здібностями.

Негативна (тіньова) Аніма у сновидіннях і особистих казках зображується фігурами відьом, злісних чаклунок, різними чудовиськами жіночої статі. Негативні якості Аніми: поглинання, пожирання, містична чаклунська натура, темрява, жажливість, агресія, смерть, жах, чаклунство, сексуальна ненаситність

У казці О.Л. в ролі негативної Аніми виступає образ Циганки, яку цілком можна визначити як Відьму - ось як вона описується:

«...На лавці біля будинку сиділа Циганка з колодою карт.

- Стривай, молода-гарна, не поспішай. Розповім, куди йти і чим серце заспокоїти.

Циганка розреготалася неприємним гучним сміхом. Червона Шапочка схопилася і хотіла було піти, але Циганка міцно тримала її...»

Від її фігури віє ірраціональним жахом. Циганка виглядає могутньо, жорстоко, володіє надприродними здібностями. На наш погляд, даний образ містить в собі риси архетипу Великої і Жажливою Матері, яка є тіньовою, біполярною стороною Великої Матері.

Архетипічні полярності Великої Матері – життя-смерть. При розщепленні архетипу одна частина хоче рости і розвиватися, а інша - повернутися до витоків для набуття сили. Архетипічний образ Великої Матері несе в собі два початки – годуючої, такої, що дає життя з одного боку, та поглинаючої і такої, що позбавляє чогось – з іншого боку. Амбівалентність укладена в почутті любові-ненависті. У процесі розщеплення архетипу, його надособистісні високі якості можуть впасти, перетворюючись на занепад прояви символів. Так архетип Великої Матері, розчиняючись, втрачає ряд якостей: доброту на нерозсудливість; істину на всемогутність; волю на впертість; енергію на агресію; віру на фанатизм; співчуття на жалість.

Забігаючи наперед, зазначимо, що образ Бабусі, який у казці О.Л. уособлює позитивну Аніму, - архетип Баби, Софії та Великої Матері - цілком укладається в біполярну систему образів цієї казки, і є таким, що компенсує усі жіночі образи.

Образ Циганки дуже яскравий, красивий і енергійний, він вабить і турбує, приваблює і відштовхує. Вона щось Знає, у неї є Карти - символ цього Знання. У неї є ще й Чарівний Клубок, символ напрямку руху, що веде до Дороги, символ, який може бути визнаний за архетип Духу. Помітно, що Циганка після того, як дарує Червоній Шапочці Чарівний Клубок, «засміялася, закрутилася, в чорну хустку і вороною полетіла». Ворона - ще один архетипічний символ мудрості і знання. Циганка, до того ж, виявляється чаклункою, здатною трансформуватися в іншу істоту. Вона - особлива.

У процесі програвання психодраматичної дії образ Циганки був одним з найбільш енергомістких та ресурсних образів в даній казці. Це свідчить про те, що в тіньовій частині Аніми О.Л. сконцентрована велика кількість невідомих для неї ще й важливих частин.

Отже, поряд з негативними сторонами і функціями Тінь містить цінності та інформацію, яких потребує свідомість, але в такій формі, що їх важко інтегрувати і включити у своє життя. Тому в юнгіанському аналізі прийнято не знищувати Тінь, викорінюючи будь-які можливості її присутності в системі психіки, а досягати з нею угоди. Чи стане Тінь нашим ворогом чи другом, залежить тільки від нас самих. Тінь - це не обов'язково противник або суперник, це також людська істота, як і свідоме Я, з якою останнє має співіснувати, оскільки потребує його. Тінь робиться ворожою лише тоді, коли вона ігнорується або заперечується.

Архетип тіньового Анімуса/Сірий Вовк.

Анімус у жінок тяжіє до сфери розуму і переконань, формує думки, бере участь у прийнятті важливих рішень і, певною мірою, структурує весь її життєвий шлях. Вплив Анімуса позначається у сфері цінностей та ідеалів, в установках, пов'язаних з вихованням дітей. Типова сфера його влади - професійна кар'єра жінки. У випадку О.Л. образ Сірого вовка - це тіньовий Анімус, який відповідає особливій формі розвитку: до зовнішньої сторони додається духовний зміст і перед нами романтичний герой, подібний Байрону, благородний розбійник, сищик, відважний мандрівник, але цей романтичний герой представлений Твариною (Звіром). У казці Сірий Вовк, як ми вже говорили, грає роль вченого коханого.

Розглянемо архетип Тварини (Звіра).

Зображення тварин сходять до льодовикового періоду. Життя архаїчної людини знаходило своє відображення у наскальних малюнках, де панував мотив Тварини. Зображувана тварина виконує функцію "двійника": за допомогою символічної розправи над ним мисливці намагаються передбачити і гарантувати загибель реальної тварини. Це одна з форм симпатичної магії, яка ґрунтується на «реальності» двійника, представленого на картині - те, що відбувається з зображенням, станеться і з оригіналом.

К.Г. Юнг вказував на тісний зв'язок, який існує у дикуна з його тотемною твариною або «лісовою душею» [12]. Існують особливі обряди для встановлення цього взаємозв'язку, особливо це відноситься до обрядів посвячення для підлітків. Тваринний лейтмотив у міфі і ритуалі символізує зазвичай примітивну та інстинктивну природу людини. У несвідомому людини існують інстинктивні пориви, що мають різну силу і живуть за своїми законами. Тваринний демон - надзвичайно виразний символ для подібних імпульсів. Жвавість і конкретність цього образу дають людині можливість встановити взаємовідносини з ним як представником нездоланної сили у власній душі. Вона і страшилась його, і прагне здобути прихильність за допомогою жертви і ритуальних дій.

Якщо інтерпретувати образ Сірого Вовка, описаний клієнткою, з такої позиції, то можна звернути увагу, що Сірий вовк - це якийсь, вже пережитий феномен, який уособлює перехід з підліткового стану Анімуса у дорослий. Простежується сум, щодо неможливості повернення у своє минуле - незаймане та інстинктивне, біль від колишніх ран і пробачення, можливість відпустити те, що колись було таким важливим. Цей образ дозволяє зробити висновок про те, що О.Л.

прийняла свій колишній досвід, інтегрувала його і готова рухатися далі. І хоча персонаж Сірого вовка був нею кваліфікований як негативний, в процесі програвання і обговорення учасники групи, швидше були зачаровані його глибиною і тонкістю, наповненістю емоціями та досвідом. Сірий вовк, з одного боку - уособлення тварини, примітивного і несвідомого, з іншого боку - вже пережитого та інтегрованого. Це архетип життєвої сили, джерела, до якого хочеться повернутися.

Отже, пригнічені та обмежені інстинкти - це постійне джерело небезпеки для людини. Умовою цілісного і повнокровного існування є внутрішнє прийняття особистістю цієї тваринної душі. Людині слід зцілити тварину в собі і зробити її своїм другом. О.Л. спробувала зробити Сірого Вовка своїм другом і сподівається з ним ще зустрітись.

Архетип позитивної Аніми/Бабуся

У нашому випадку, образ Бабусі-особлива форма прояву світлої Аніми-це Софія, мудрість Божа. Образ Мудрості, що йде від гностиків, чудово описаний в іудаїзмі та православ'ї. Архетип Аніми втілює ідею краси, духовності. Аніма - це насамперед душа. Позитивні аспекти Аніми, пов'язані з тим, що вона забезпечує компенсаторну рівновагу свідомого і несвідомого, виступаючи посередником між ними. Аніма вміщує повноту і цілісність несвідомого душевного життя. О.Л. володіє психологічною зрілістю, яку проектує на архетипічну фігуру Аніми - мудрого радника, надійного помічника, який надає впевненості у важкі періоди життя.

Спорідненим Аніми, Софії, премудрості Божої є архетип Великої Матері - в нашому випадку образ Бабусі, милостивої й одночасно грізної постаті, яка першою зустрічається на життєвому шляху людини. Образ Матері - домінанта колективного досвіду, надзвичайно древнього (матріархат) і актуального (реальна мати) одночасно. З образом Матері асоціюються як позитивні значення (доброта, тепло, їжа, життя, захист, ніжність, любов, розуміння, велич, жертвність), так і негативні (темрява, жадливість, агресія, смерть, жах, чаклунство, сексуальна ненаситність, поглинання). Архетип Матері формує основу материнського комплексу, що визначає складну систему взаємодій між матір'ю і сином, дочкою. Дочка може ототожнювати себе з матір'ю, чинити опір материнським впливам або гіпертрофувати поведінку в рамках материнської ролі.

Символи, які супроводжують образ Бабусі: пиріжки, свічки, ваза, червоні яблука, дві чашки з чаєм. Ваза, Чашки - жіночий символ, що відноситься до символічного образу судини. Судина - це лоно матері, церкви і їй притаманне певне, жіноче материнське начало. При міфологічному способі мислення сама судина не відділяється від її змісту. Для алхіміка судина і вода в ній - тотожні речі. У психологічному плані судину співвідносять з обітницями, ідеями, основними почуттями і поняттями, яким ми не дозволяємо розтікатися в навколишній безмежний світ, оскільки судина для того і зроблена, щоб зберігати подібні речі в цілості й схоронності. Судина, отже, являє собою спосіб перетворення несвідомого в усвідомлюване.

Чашки, наповнені водою в двох руках - число 2 - антитеза з такими крайнощами як день і ніч. Воно відображає і символізує рівновагу і контраст і підтримує рівновагу, змішуючи позитивні та негативні якості. Гаряча вода-чай вказує на ступінь емоційної інтенсивності, так як те, що викликає емоційну напругу, представляється гарячим. Присутні свічки як частина ритуального таїнства і пиріжки як символ їжі-енергії, червоні яблука-з одного боку, архетипний символ знання і спокуси, з іншого - плоди-яблука - символ зцілення і відновлення небесних дарів: свідомості, волі і любові. Якщо їх вкусити в будинку Бабусі - біди не буде. Можливо, так проходить передача таємних знань і ініціація.

Звертає на себе увагу велика кількість червоного кольору - червона шапка, червоні яблука, червоні чашки і червоне полуничне варення. На наш погляд, це сакральний колір крові, що також свідчить про ініціацію та переродження, про перетворення дівчинки в жінку, про передачу благословення від жінок роду. Психодраматична дія у сцені біля Бабусі в будиночку була особливо емоційною. Учасники відчували сльози і благоговіння, атмосфера була теплою, хвилюючою і повної любові. У процесі обговорення були висловлені думки, що в будиночку Бабусі - найкраще місце для життя Червоної Шапочки, там її люблять і приймають безумовно. Але Червона Шапочка хоче йти далі. Поки що вона готова йти за допомогою своїх сновидінь - активної уяви. Отже, їжа, свічки і чаювання в будиночку Бабусі вказує на сакральний ритуал передачі жіночої енергії, знань, мудрості від глави жіночого роду.

Архетип позитивного Анімуса/Капітан

Як ми вже зазначили вище, Анімус у жінки тяжіє до сфери розуму і переконань, формує думки, бере участь у прийнятті важливих рішень і структурує її життєвий шлях. Також як архетип Аніми, Анімус, представлений декількома патернами поведінки з одного боку - архетипом Героя, а з іншого - деякими рисами, притаманними Архетипу Мудрого Старця, образу сенсу і мудрості. У юнґіанській термінології Старець-Мудрець є персоналізація чоловічого духу жінки, старець-мудрець представляє аспект Анімуса. Фігура Мудрого Старця проявляється в образах духовного вчителя, гуру, чарівника, доктора, священика, тобто особи, що володіє авторитетом.

Капітан, представлений у казці О.Л. - не зовсім Старець, тому ми говоримо лише про наявність деяких рис, притаманних цьому архетипу. Але у Капітана є предмети, які вказують на його приналежність або можливу тенденцію ставитися до тих, хто Мудрий і Знає. Ці предмети символічні: Карта шляху - символ Знання та напрямки, Корабель - символ динаміки. Схоже, що навіть, якщо він зараз ще й не мудрий, у нього вже є і досвід, і деякі знання, і сміливість рухатися.

Сміливість - це характеристика, яка відповідає іншому патерну поведінки Капітана - Архетипу Героя. Ще одна характеристика Героя, яка присутня в образі нашого Капітана, - це здатність взяти на себе відповідальність за інших людей (запрошення Червоної Шапочки з собою в подорож). Герой є носієм Еґо, що володіє здатністю до дисципліни, волі, розуму і вся свідомою системою здатна вирватися з-під деспотичної

влади несвідомого. Нойманн вказує на доказ Юнга про трансперсональне значення боротьби героя, тому що відправним пунктом людського розвитку визначений не особистісний сімейний аспект сучасної людини, а розвиток лібідо і його трансформація. У цьому процесі трансформації боротьба героя грає вічну і фундаментальну роль [цит. за 2].

Образ героя також розглядається як компенсація відчуттям залежності (нормальна залежність). Героїчний стан і стиль Его-свідомості – це частина зростання. Сучасний герой, сучасний образ Его-свідомості зайвий у світі, який він не створював, в пошуках більш ніж земної влади. Герой думає про те, чи зможе він досягти окремої та індивідуальної долі. Герой занурюється і випливає з любовних історій, дружб, роботи і груп. У якомусь сенсі він шукає дракона, з яким він міг би битися, щоб вступити на стежку, що веде до зв'язку з душею. Скрізь він відчуває обмежувальний вплив Жакхливої Матері. Йому потрібен порядок і сенс, але частіше він знаходить хаос і нісенітницю.

Архетип Героя в рівній мірі властивий чоловікові і жінці. Але в жінці даний архетип частіше пригнічується, так як жінка у своєму поведінковому патерні остерегається будь-що зруйнувати. Несформований архетип героя в жінці сприяє прояву постійної агресії як результат конфлікту особистого несвідомого з колективним несвідомим. Цікаво, що в психодраматичній дії учасники групи відчували, що Капітан ще занадто молодий, можливо, навіть юний, що дозволило припустити, що його сміливість - це не тільки риси Героя, але і риси Архетипу Вічного Дитяти (дивися опис архетипу Вічного Дитяти вище). І тут виникає об'єднання жіночої і чоловічої фігури - жіночої та чоловічої частини, що говорить про можливий алхімічний шлюб. І Червона Шапочка, і Капітан - і молоді, і старі одночасно; обидва сміливі, нерозумні і готові вирушати в невідоме плавання (і тут мотив Дороги). Але минулий досвід, Знання, прийняті від попередніх поколінь, дозволяють сподіватися, що нерозсудливість і мудрість компенсують один одного, і їх плавання ознаменується успіхом.

Архетип Священного Шлюбу (ієрогамія) - об'єднання архетипових фігур у відроджених містеріях давнини, а також в алхімії. Типовими прикладами є уявлення Христа і Церкви як нареченого і нареченої і алхімічне поєднання сонця і місяця. У роботах К.Г. Юнга, залежно від контексту, шлюб розглядається як тривалі взаємовідношення між чоловіком і жінкою або як внутрішнє поєднання чоловічого і жіночого початків у психіці індивіда або як кон'юнкція, або ж як священний шлюб-ієрогамія [12].

Душа-діва відновлює рівновагу в шлюбі з героєм. Метафорично інтеграція Анімі/Анімуса, союз свідомого і несвідомого зображується за допомогою ієрогамії – священного шлюбу, дитиною якого є божественна Самість. Відповідні образи і символи будуть проявлятися в сновидіннях людини, що успішно просувається шляхом індивідуації. Такі образи можуть знаменувати сприятливе закінчення кризового періоду в житті і служити початком фізичного і духовного зцілення.

Чарівний Клубок

У казці О.Л. присутній чарівний предмет - Чарівний клубок, який був подарований Червоною Шапочкою. Чарівний Клубок відіграв велику роль: він вказав Червоною Шапочкою шлях у Ліс, він вів Дорогою, допоміг зустрітися з Сірим Вовком і вивів до будиночка Бабусі. Ми припустили, що Чарівний клубок у казці Олени веде Червону Шапочку дорогою індивідуації і має риси Архетипу Духа. Аналізуючи Архетип Духа, Юнг вважає, що єдина безпосередня реальність - це реальність змісту свідомого і несвідомого, які в якійсь мірі несуть в собі знак свого духовного чи матеріального походження [11].

Наступна характерна властивість Духу - його динамічність, спонтанність, вічний рух. Духовній сутності властивий принцип вільного породження образів, їх трансформація, творчий потенціал. Творча природа даного архетипу полягає в тому, що він дає людині спонукання ідеї, чому свідчить слово «натхнення». У казках дух представлений різного роду чарівними помічниками, що допомагають герою виконати важкі завдання, тваринами, що говорять (володіють здатністю переміщатися повітрям, ставати невидимими). У цьому полягає ілюстрація спонтанної об'єктивності архетипу, здатного об'єднати особистість, посилити усвідомлення інтелектуальної ситуації та інтегрувати з несвідомого необхідну на даний момент інформацію. Його символіка є, по суті, метафоричний, виконаний у спеціальних алхімічних термінах, опис процесу індивідуації - його правил, призначення і результатів.

Юнг відрізняв архетипи від символів. Несвідоме й архетипи виражають себе в символах, але жоден з конкретних символів не може повністю виразити архетип [11,12]. Але чим ближче символ відповідає несвідомому, організованому навколо архетипу, тим більш сильну, емоційно виражену реакцію викликає він у індивідуума, Деякі символи, присутні в казці ми вже аналізували, хотілося б ще зупинитися на символах Дороги, Лісу, Сну, так само присутніх у казці про Червону Шапочку.

Архетипічний символ Дороги - це пошук себе, свого справжнього призначення, шлях дослідження, шлях індивідуації. У казці О.Л. символ Дороги проявляється у двох варіантах: шлях, який Червона Шапочка пройшла завдяки Чарівному клубку через Ліс і шлях-Дорога-плавання, який Червоною Шапочкою належить здолати разом з Капітаном. І це наступний етап життєвого шляху та індивідуації.

Архетипічний образ середовища - Ліс - дрімучий, темний - потаємні куточки несвідомого. Становить небезпеку, тривогу. Шлях індивідуації представлений подорожжю Лісом (творче несвідоме), як пошук варіації життєвого шляху через несвідоме, за рахунок інтеграції змісту якого можлива подальша індивідуація.

Архетипічний образ Сну - позначення активної уяви, творчості, здатності вийти за межі звичайної буденної свідомості. Це, з одного боку, символ неможливості на тут-і-зараз - вийти до змін, з іншого боку - готовність до цих змін і, більше того, попереднє творче обдумування і планування того, до чого прагне душа на шляху індивідуації. Сон також може розглядатися і як

форма життя, і мрія, чарівництво. Важливо те, що Сон – це важлива підготовча фаза перед новим етапом.

Висновки

В цілому особиста казка О.Л. являє собою досить позитивний виклад, так як в основному містить творчі аспекти і сюжетні лінії. Можна припустити, що процес індивідуалізації проходить успішно. У процесі групової психотерапевтичної роботи була написана друга частина особистої казки. Аналіз трансформації архетипичних символів та образів, які були виявлені та досліджені, буде продовжений у наступній статті.

Література / References

1. Bednenko, G. (2012). Beauty or the beast: a magic tale and an individual myth. Moscow, Pryahi [In Russian].
2. Bezrukikh, A. & Pilyavina, O. (1999). Archetypes in psychotherapy. Retrieved from <http://jungland.ru/node/1115> [In Russian].
3. Vachkov, I. (2007). Fairytale therapy. The development of self-awareness through a psychological tale. Moscow [In Russian].
4. Grekova, T. (2006). About archetypal of development symbols. Herald of Moscow University. [In Russian].
5. Dieckmann, H., Drozdetskaya, P. & Selensky, V. (2000). Jungian analysis of fairy tales. Legend and inatelling. Appendix: Methods of Analytical Psychology St. Petersburg: Academic project [In Russian].
6. Lytvynenko, O. (2016). Using fairy tale therapy in the program of group psycho-revolutionary work. Bulletin of the Odessa National University named after I.I. Mechnikov. Series: Psychology, T. 21, Vol. 3(41). p. 160-167 [In Ukrainian].
7. Leitz, G. (1994). Psychodrama: Theory and Practice. Classical psychodrama (Moreno. J. L. Ed.). Progress Publishing Group [In Russian].
8. Parki, M. (2005). Tales to manage change. How to use fairy tales for the development of people and organizations. Moscow, The Good Book [In Russian].
9. Fopel, K. (2013). Workshop Of Stories: Writing Personal Stories in a Group of Psychological Work. Moscow, Genesis [In Russian].
10. Fry, N. (2002) Archetypical analysis: myth theory (Zubrytska M. Transl.). Anthology of world literary and critical thought of the twentieth century (2nd, Revised and augmented ed). Lviv, Litopys [In Ukrainian].
11. Jung, K. (2005). Archetype and Symbol. Moscow, Progress [In Russian].
12. Jung K.G. Soul and Myth: Six Archetypes. Kyiv, Ukraine [In Russian].

Society for the Support of Publishing Initiatives and Scientific Mobility Limited

272 Bath Street, Glasgow, G2 4JR Scotland, UK
office@sceintificassociation.co.uk